

STRAND

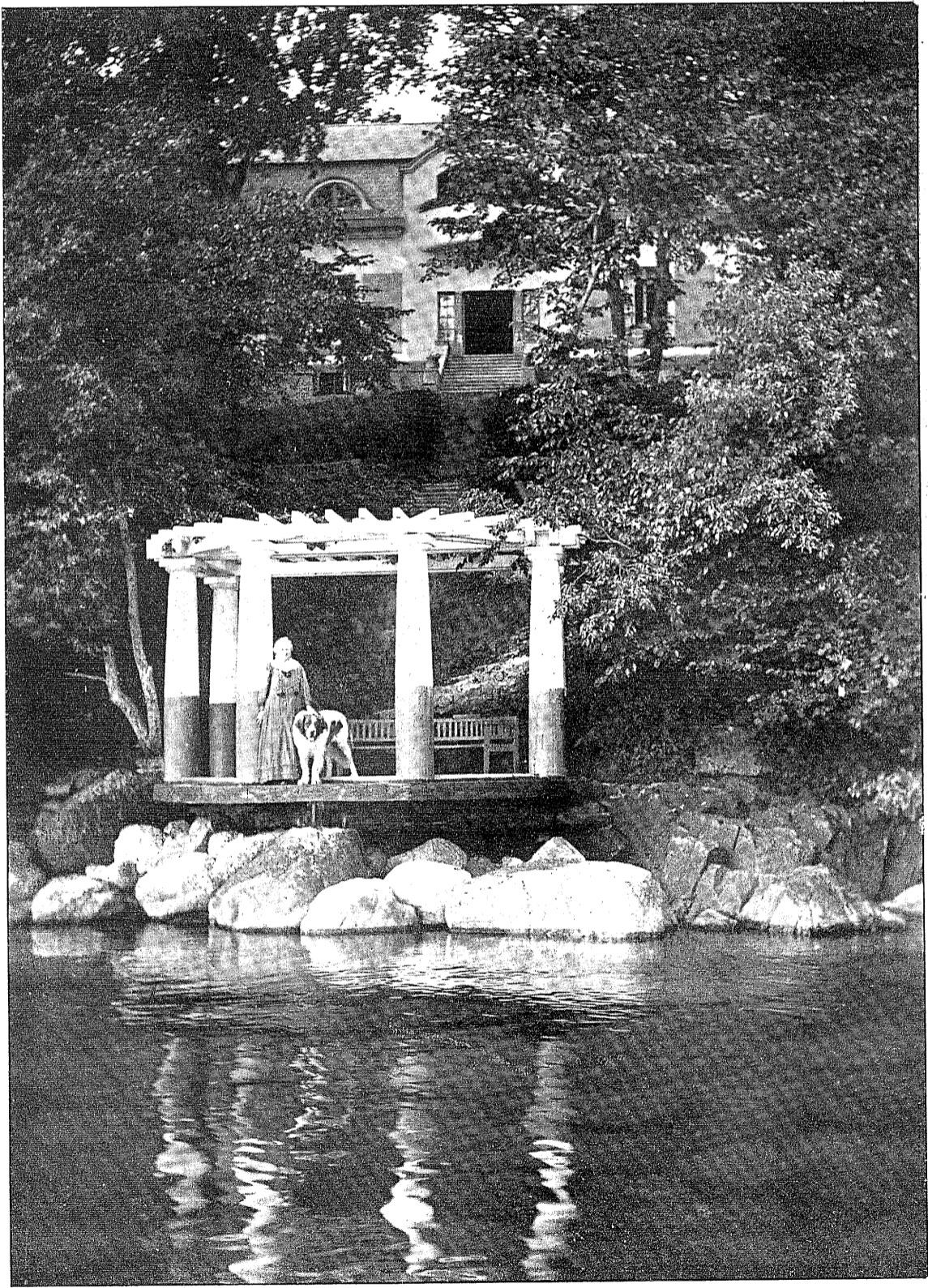
ELLEN KEYS HEM

AF MARY T. NATHORST.

Fjäriln vingad syns på Haga —

Ofrivilligt faller Bellmansstrofen en i minnet, när man från sjösidan nalkas Ellen Keys hem. Det är ju en Djurgårdsidyll från tredje Gustafs dagar, tänker man, detta Strand med sin ljusa, skiftande löfträdsgrönka, inramadt af gulnande sädesfält på den ena sidan, mörk barrskog på den andra. Uppi från backen, där boningshusets hvita murar skymta mellan lummiga trädskronor, väntar man sig nästan höra de spröda tonerna af en clavecin, och hvarfortar inte ett ungt par, hon i musch och styfkjol, han i stångpiska och knäbyxor, sirliga danssteg på pelarbron, som så trolskt speglar sina gula och hvita pelare i Vätterns glittrande blå?

Kommer man däremot från landsidan, blir första intrycket af Ellen Keys hem helt annorlunda: nutida och personligt. De moderna gula ingångsgrindarna i solform stråla på långt håll sitt välkommen mot besökanden, medan anslaget därbredvid, att böcker lånas ut i bygden, redan här minner om ägarinnans varma hjärta och hjälpande hand. Från dessa grindar för en skuggig gångstig — den genuina skogsnaturen har här uppe helt bibehållits — utför den brant sluttande terrängen ned till boningshuset, på hvars andra sida den egentliga trädgården är förlagd. At detta håll däremot, men något åt sidan, ligger köksträdgården, där Ellen Key själf

PELARBRON.

ir
r-
a
ll
a-
n,
a
n
n
it
å
ir
it
lf

OIJEMÅLNING AF EINAR NIELSEN I NATIONALMUSEUM.

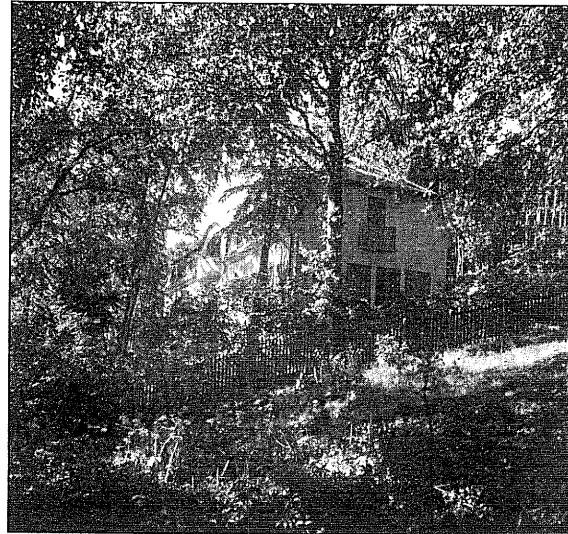
gärna arbetar, när tiden tillåter. Den är uppodlad direkt ur skogsmarken och intill den gamla trädgården, om hvars gammaldags frodighet fotografien af bikuporna ger en talande bild. Lika yppig och vildväxande, utan stela rabatter och med en mångfald växter, bl. a. samma, som funnos på föräldragården Sundsholm, ter sig också trädgården nedanför den hvitrappade byggnaden, mot hvars södersida högstamiga plantor bryta af. Anlagd i terrassform på ganska stenig mark sänker den sig sakta ned mot Vättern, där pelarbron, i närmaste grannskap till asken Ygdrasil, Mimers brunn och Urdarbrunnen, ger den en värdig afslutning. Idén till denna pelarbro — detta utsökta spänne på en kostbar ked — fick Ellen Key på Sicilien, men där var det antika pelare, mellan hvilka Medelhafvet skytmade. Men kunde det vara vackrare?

Det är detta fagra stycke svensk jord, som Ellen Key förvärfvade, när hon efter sjuårigt vandrarlif kom tillbaka till Sverige. Att hon skulle kvarstanna var då ej säkert, tvärtom ämnade hon återvända till Italien och hyra en villa ofvan Nervi, — men när hon kom hem, slogs all tanke på Italien bort och Sverige fångade henne helt. Själffallet var, att hennes hem skulle förläggas på riktiga landet — få äro väl så inner-

BIKUPORNA.

ligt förbundna med naturen som hon — men afsikten var först att välja ett sydligare läge: trakten af Båstad eller Arildsläge. Där kunde hon emellertid ej som här erhålla en tomt, som på en gång uppfyllde hennes fyra oefstergifliga egnahemsfordringar: slätt, skog, berg och vatten, allt i riklig mängd och med lugna, stora linjer. Och med stora träd vid sjön. Ty så var det på Sundsholm! Valet föll därför på denna plats vid Vättern och här, på Ombergs sluttning och i Alvastra-traktens sägnerika ängd, byggde hon sitt hem. Och hon har ej ångrat sig. Enligt hennes egen utsago fordras det näranog stenkastning för att förmå henne att aflägsna sig från det kära Strand, och endast en gång under dessa sex år, sedan hemmet på hennes födelsedag invigdes, har hon varit utom Sveriges

VYER AF BYGGNADEN PÅ STRAND.

gränser: 14 dagar i Norge för att där hålla föredrag.

Dock, det skulle ej vara likt Ellen Key — den personifierade altruismen — att bygga ett hem blott åt sig själf. Hon är så att säga bara pensionär här på lifstid — efter hennes död blir Strand ett hvilohem för kroppsarbetande, obmedlade medelålders kvinnor. Det skall hållas öppet mellan den 15 April—15 Oktober och mottaga fyra gäster åt gången, som få kvarstanna 4 veckor. Och delvis har detta redan börjat praktiseras — hvarje sommar mottar Strand några af dessa hvilobehöfvande — och dessutom året rundt en myckenhet andra gäster, så att hon får rikligt tillfälle att visa sitt utsökta värdinneskap, detta arf efter Smålandsgodsens gästfria anfruar.

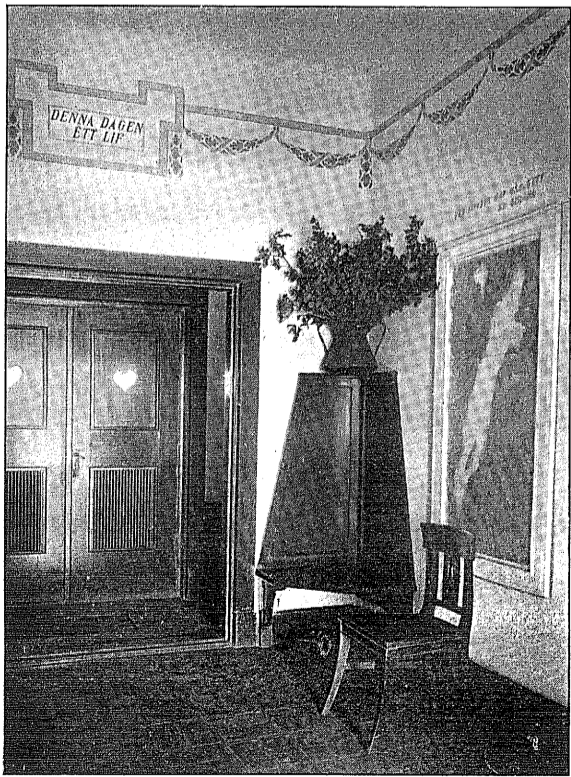
Boningshuset, hvars utmärkta proportioner ej alls komma till sin fulla rätt på fotografierna — är ritadt af Ellen Keys sväger, arkitekt Yngve Rasmussen, Göteborg. Samme Johanson i Ödes-hög, som nu byggt Örgården åt prins Eugen, byggde Strand, och entreprenör var den nu afidne store hedersmannen A. L. Bäck, Ödes-hög, hvars träförädlingsfirma fortgår och nu lämnat material till prinsens bostad. Själf säger sig Ellen Key ej ha gifvit just andra riktlinjer, än »att hon ville ha ett lågt, hvitt hus, — föräldrahemmet hade då föresväfvat henne — innehållande åtminstone ett par stora rum, där hon kunde trafva på gångmattorna!»

Om hon således ej haft mycket att göra med de yttre konturerna af sitt hem, har hon däremot gjort mer af det inre, än de flesta andra

»Inte passar Strand i Svenska Hem, det är ingenting märkvärdigt», säger hon. Jo, det är just det det är! Visserligen inte ett dyrbart hem, inte heller ett antikt hem, inte ens ett fullödigt vackert hem — där finnas några möbler, som inte skulle finna nåd inför en estetikers ögon, men det är något förmer än detta, det är ett *personligt* hem, som individualisten framför andra, Ellen Key, har skapat åt sig. Det är inte något normalhem för hvem som helst, det är för litet luxuöst för den ena, för dämpadt för den andra, men det passar henne som en handske, det är så sammanväfdt med hennes lif, henne själf, att man ej kan tala om det ena, utan att nämna det andra. Ett hem, där hvar sak fyller ett ändamål eller är förknippadt med ett minne, där intet är gjordt afsiktslöst, där inga döda punkter finnas, ett enkelt, naturligt, försynt hem, utan all pose, utan tillkrånglade möbler eller andra raffinemang, där ingenting gör väsen af sig, det som ligger så fjärran hennes egen ärliga, rätlinjiga natur. Ett hem, hvilket som starkaste intryck lämnar flärdlöshet — minnesgodhet — ett hem, som mer än volymer talar om, hvilket oändligt värde Ellen Key — på sina håll kalla hemmens upplösare — just sätter på begreppet hem.

Redan förstugan, den s. k. röda ingången, är helt Ellen Key. Denna uppfattning får man inte endast genom de betecknande motton, som stå ofvan ingångsdörrarna: *Memento vivere — denna dagen ett lif*, utan också därigenom, att hon här visar, hur nära sammanväfda hennes båda fosterland Sverige och Italien äro för henne, ja, hon rent af jämför dem med hvarandra; öfver utgångsdörren mot Vättern hänger t. ex. en vy af St. Ilario vid Nervi (där hon tänkte hyra) för att visa, att *här är lika* vackert! Det rödmålade tegelgolvet, de hvitstrukna väggarna, de romerska vestallamporna, s. k. lucernor — som användas *ute* om sensommaren — de hamrade italienska kopparkrukorna på hörnbänkarnas hylor — detta är Italien! Men det blir dock Sverige som dominerar, ty intresset fångas starkast af sidoväggarnas i breda hvita lister inramade kartor: den ena Sveriges karta, den andra en specialkarta öfver Vättern, af Vätternbarnet Georg Pauli sammansatt af tre generalstabskartor och sedan målade med djup blå färg, som är af utmärkt dekorativ verkan mot rummets hvita och röda. Öfver den förra kartan står textadt: *Vår forntids land, vår framtids land* — öfver den senare: *där lifvets haf oss gett en strand*. Och man inser då, att detta namn *Strand*, som man hittills blott tagit i bokstaflig mening, har en djupare innebörd, det är fästet, hamnen, det är lefnadsaftonens stillhet och ro.

Åt ena hållet från röda ingången ligger ett litet gästrum i blått och hvitt, och köksafdelningen, åt det andra — öfver husets hela bredd — sällskapsrummen: matrum och bokrum, som sammansmälta till ett helt, skilda som de äro endast af en hvalflik dörröppning och båda med väggar i ljus grönt och hvitt trävirke. En af orsakerna till hemtrefnaden i detta rum är dess

FÖRSTUGAN.

enda ingång, man befarar således ej att störas från höger och vänster — det vanliga ödet i våra dörrrika sällskapsrum, en annan orsak de cosy corners eller interiörer, som möbleringen bildar och som gör, att hvarje katteri får en ostörd plats för sig, där de andra ej störas, slutligen en tredje: norra väggens fönster äro placerade så högt, att man knappt lägger märke till dem, och det ger rummen ett ytterligare intryck af intim afstängdhet — så svårt att annars ernå i rum åt tre väderstreck.

Hufvudmomentet i matrummet, som är belagd med färgglada trasmattor — detta hufvudvillkor för att ägarinnan skulle trivas! — är den öppna, hvita spisen. Ofvanför dess nisch, där en statyett af *Caritas* har sin plats, står i hjärtat (mellan lågor och strålar) *accende et arde*, tänd och brinn. Det är de båda eldarna, brasan — kroppens värmekälla, och människokärleken — själens. Nu, sommartid, pryda eklöf härden — liksom blommor intagit oljehusets plats i den hamrade svarta taklampan. »Ni må tro, att det är en högtid, när vi få utbyta oljan mot blommor», säger Ellen Key — och man förstår henne, hon som vill inlägga mening i människans minsta handling, betydelse och helgd i hvarje dag som går.

Midt emot spisen är en låg bred hörnbänk — en utmärkt utläggning af den lätt banala duchatelen — klädd med grönt och fullsatt med

kuddar. I hörnet, litet högre än sina medsystrar, tronar en relik från en svunnen tid, den har broderats af Ellen Keys farmor, de andra kuddarna, skiftande till form och färg, äro alla verk af senare tiders barn, gåfvor af vänner i olika land. Ofvan soffan taflor. Hedersplatsen i hörnet intages af en madonna med barnet — detta hennes centralintresse så i lifvet, som i konsten. Detta är emellertid ej någon af de mera kända bilderna af modern med barnet, det är madonnabilden från kyrkan i Giorgiones födelsestad Castel Franco. På ena sidan därom George Sand, Romain Rolland, Tavaststjerna — och andra, som personligen eller andligen stått henne nära, på den andra etsningar och målningar — dessa, liksom öfriga konstverk på Strand, skänker af konstnärerna själfva — af Carl Larsson, Richard Bergh, Zorn, Kristushufvudet från Lionardos nattvard m. fl.

När man ser Ellen Key glädjestrålade utpeka alla de gåfvor, som skänkts hennes hem från när och fjärran och som väl till största delen ytterst bottna i givarnas tacksamhet för hvad *hon* skänkt *dem*, måste man önska sig tillhöra deras antal. Ty omsorgsfullare bokförd kan säkert ingen gåfva, ingen minsta vänlighet bli än i Ellen Keys hjärta, som så omvärderat dessa värden, att, när hon gör andra en tjänst, är det, som om hon mottog en skänk.

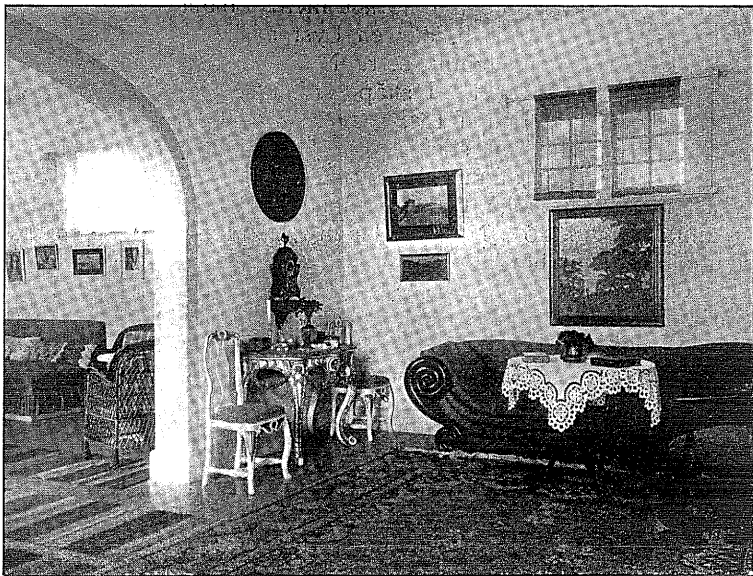
Vid fönstret på motsatt sida — åt Vättern

MATRUMMET.

till
stola
likso
Stjär
ticka
måla
hvit
och
af
gen
och
skäp
skyn
snar
delar
skän
en s
Flor
gaml
härlig
först
man
gång
komp
kallat
på 6
vackr
skött
enda
sällsy
— et

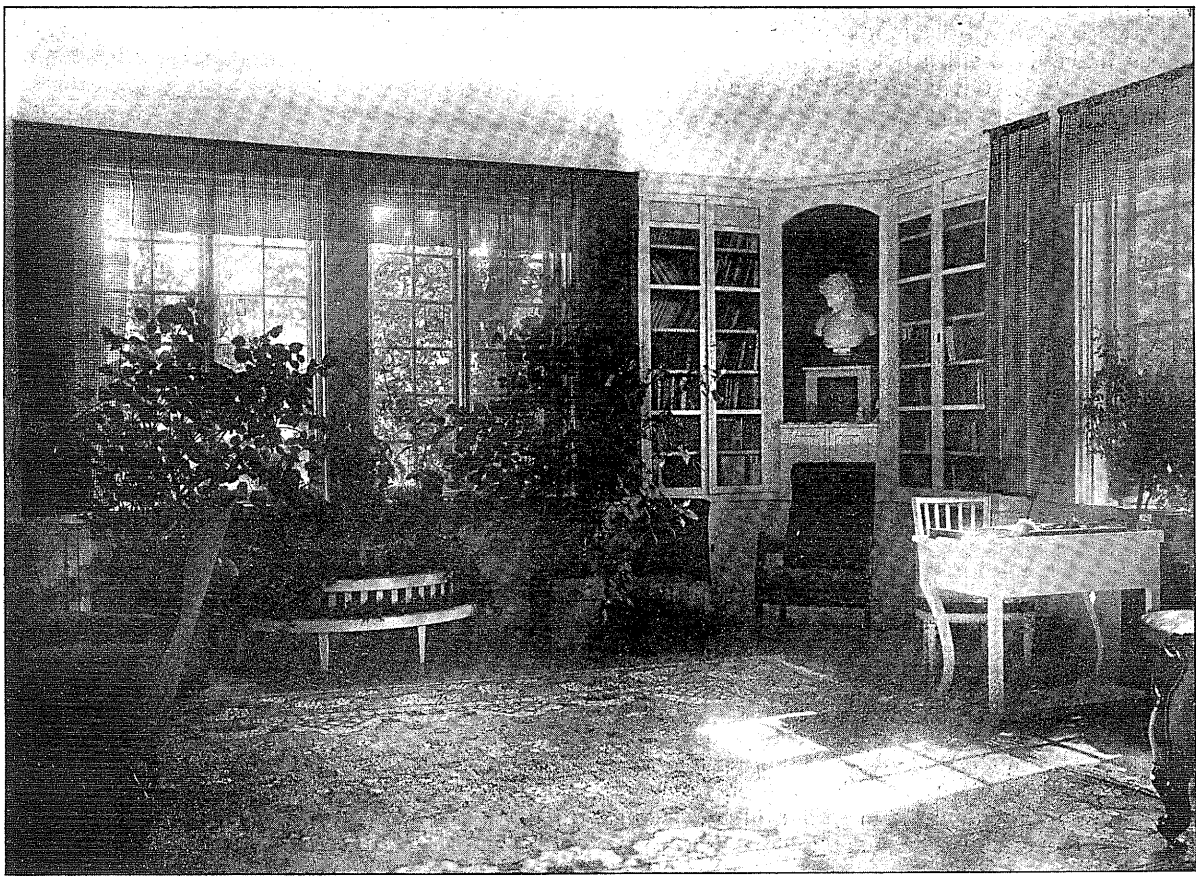
till — har matbordet med sina stolar sin plats. Denna möbel, liksom det bredvid stående gamla Stjärnsundsuret, hvars manande tickande föranledt ägarinnan att måla ordet *Dagdåd* därpå — är hvitmålad. Midt emot klockan och dess granne, en Skagentafla af Viggo Johansen, på kortvägen till bokrummet, står pianot, och fönstret flankeras af två höga skåp med glasörrar. Där bakom skymta kristall och porslin — eller snarare fajans. Ty här förvaras delar af den servis, som vänner skänkte henne på 60-årsdagen — en servis från fajansfabriken nära Florens, där man nu upptagit de gamla vackra modellerna med deras härliga djupa färgrikedom. Det första man ser af bokrummet, när man står i dörren från röda ingången, är den stora mattan — komponerad af Selma Giöbel, som efter motivet kallat den Obergsmattan, också den en skänk på 60-årsdagen — och fondfönstrets halfrunda vackra blomsterbord med dess rikedom af väl-skötta växter — blommor och växter äro Strands enda lyx! Hedersplatsen i midten intages af en sällsynt planta: de korintiska pelarnas akantus — ett litet betecknande drag, ty är Ellen Key ej

BOKRUMMET OCH MATRUMMET.

mer en form- än en färgmänniska, står hon ej skulpturkonsten närmast, dras hon ej mer mot linjer, former, marmor, än mot färg, mot dekorativ kontrastverkan?

På ömse sidor om blombordet rumshöga bokskåp. Dessa äro inte väggfasta, men så skickligt anpassade till de djupa fönsternischerna, att de ge illusion däraf. Lika skåp flankera också

BOKRUMMET.

fönstret utåt Vättern och i hörnet mellan båda väggarna bildas en nisch, där en byst af Eros, den s. k. Vatikanens genius, står. Nedanför den en medaljong af Rahel. I skåpet inunder förvaras alla bilder och fotos, som röra Strand.

Vid Vätternfönstret står ett litet hvitt skrifbord — en gåfva af morfadern, då hon fyllde 12 år, med förbehåll, att hon skulle kunna laga en middag vid 16. Nå, middagen blef aldrig så utmärkt, som bordet befanns vara. . . . Nu intar det en hedersplats och där placeras gifvet hvarje besökande på Strand, ty där har främlingsboken sin plats. Denna plus bläckhornet och den majestätiska pennan af fasan äro skänkta just för detta ändamål af en österrikisk väninna. Det är många namn — tidvis går ingen dag utan ett eller flera besök — som möta här, namn från alla länder, åldrar, partier, namn som tillsammans bilda en kedja af vänner, meningsfränder, släkt, beundrare, banala turister, ja, äfven af motståndare — något som endast kan förklaras däraf, att Ellen Key i stridens hetta förmått hålla sitt vapen blankt och aldrig besudlat det genom att ej skilja person från sak.

På ena kortväggen mot matrummet en liten soffa med mormoderns sybord framför. Men som ett sybord nog ej är någon betecknande möbel på Strand, är detta apterad till blombord. Öfver denna soffa några taflor, bl. a. en af Nordström och en skizz af prins Eugen. På den andra kortväggen ett praktfullt rokokobord i hvitt och guld, flankerat af två rokokostolar. Detta bord och den däröfver placerade hyllan med uret (dessa båda i Boulearbete) inköptes af Ellen Keys far i Paris. Ofvanför klockan en medaljong af fadern.

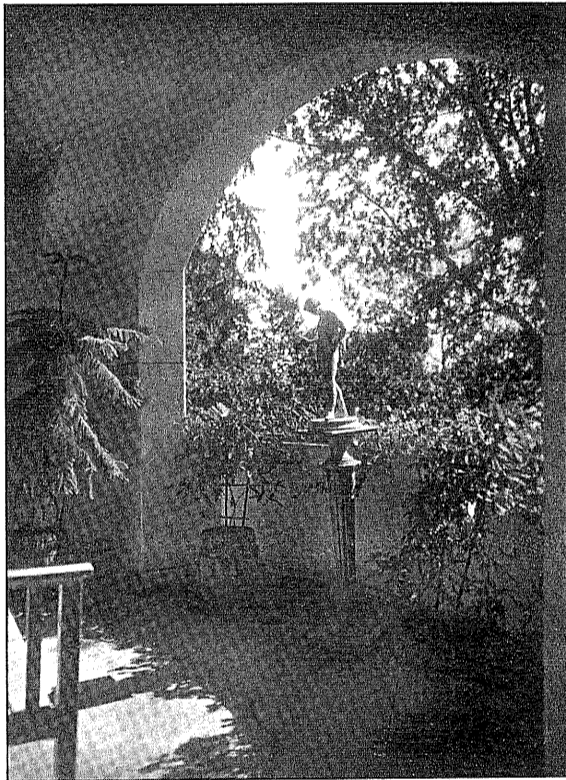
Midtemot skritbordsfönstret intar en Karl Johanssoffa hedersplatsen — den liksom stolarna klädd med rödbrunt tyg i färg med gardinerna och, liksom alla möbler i rummet, minnen från föräldrahemmet. Ofvanför soffan har en tafla, Trädslutning mot Vättern af prins Eugen, plats. Ellen Key var händelsevis närvarande, när denna tafla målades alldeles bredvid den tomt, som hon sedan skulle köpa och göra till sitt hem, ehuru hon då inte hade en tanke på att bosätta sig där, och när hon sedan flyttade hit, sände prinsen henne taflan. Bredvid denna ett par andra taflor: Högklint vid Visby af Anna Gardell-Erikson och Säröbergen af Charlotte Wahlström.

Ser man Ellen Key på Strand, omgifven af minnen från föräldrars och morföräldrars hem, förstår man den djupt konservativa sidan i hennes natur, hur intimt hon hänger samman med gångna generationer. Men hennes hem, så fullt också af hägkomster af hennes vänner och meningsfränder i skilda delar af världen ger äfven förklaring på hennes förhållande till nuet, hennes världsmedborgarskap. Men är det inte just på basis af dem hon känt fordom och de vänner hon nu äger, som den radikala sidan af hennes natur vågar varsla om en ädlare, ljusare framtid för människors barn . . .

Medels den helt kringbyggda spiraltrappan, kommer man från den inventiösa lilla tamburen med ett vackert hvitt rokokobord, som farfars far ägt, upp på loftet. Midtför trappan har man då, bredvid ett halfcirkelformadt fönster, en liten grupp korgmöbler. Och bakom dem en mystifikation, ett patent! Man tar det för två vanliga garderobsdörrar, men dessa dörrar befinnas inte ämnade att öppnas åt sidan, som andra dörrar, utan att fällas ned — och då bli de två sängbottnar! Ty Strand är ibland öfverlupet af besökande och bestå då dessa af skoloringdom eller liknande bekymmerfria själar, så härbergeras de här. Och fordras ändå mera sofsplats, så står vinden bredvid — det s. k. zigenarlägret — också till förfogande och ger plats åt en hel del.

Är man däremot en mera regelrätt gäst, så finnas vid ena gafveln ett par små gästrum, så behändiga, så glatt möblerade i gult och i rött. Bland möblerna igenkänner man en specialitet för Strand, Keys blandning så att säga, en af dessa halfhöga bokhyllor, som i något exemplar återfinnas i nästan hvarje rum, men som ej äro afsedda blott för böcker, utan äfven för andra ting, och där ett par af hyllorna äro afdelade i fack — ett underlättande moment i ordningshållandet. På loftet påträffar man också en annan detalj; hvarje dörr kännetecknas med en antydning om, hvad man har att vänta sig där bakom: t. ex. på dörren till vinden är måladt ett tvinnadt rep, till badrummet våglinjer, till vattenledningen en amfora, till solbadet en sol.

Solbadet ja, eller soltemplet, är en af de vackraste detaljerna på Strand både rent arkitekto-

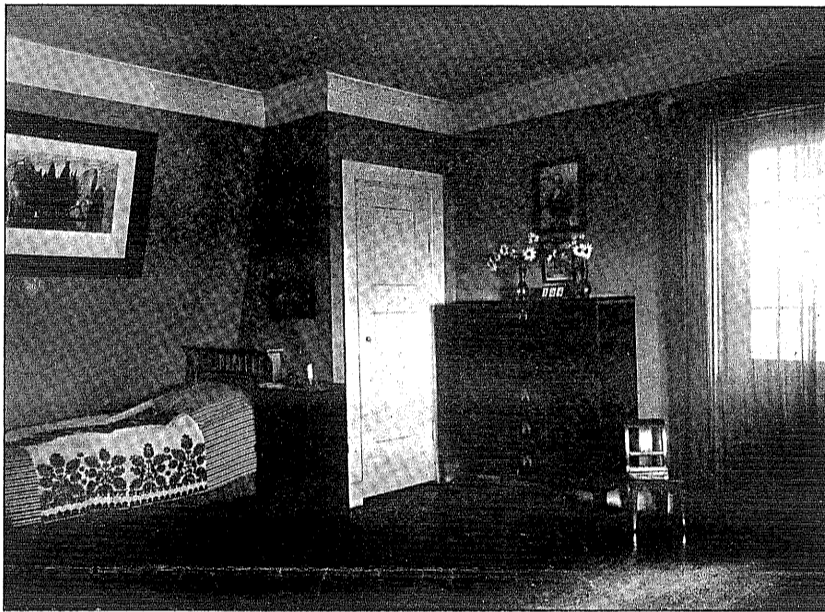
SOLBADET.

niskt sedt (se bilden!), men också ur trefnadssynpunkt. Och hur väl har det ej, liksom de båda andra italienska momenten, pelarbron och röda ingången, lyckats helt sammansmälta med den svenska omgifningen! Här i soltemplet, mellan slingerväxter och höga golfplantor, har en byst af Narcissus från museet i Pompeji sin plats, och ofvanför fondväggens soffa lyser ett litet votivhjärta.

Gästrummen ligga, som sagdt, vid ena gafveln; på andra gafveln, ofvan sällskapsrummen, ligger Ellen Keys eget rum. För att komma dit, passerar man *museet*, det vill säga en smal gång, hvars ena vägg är spänd med groft blått tyg och behängd med reproduktioner af konstens storverk. Dessa äro ej stationära, utan ombytas esomoftast, hvilket sker helt lätt, fastsatta som de äro med en sorts långa stift med glasskydd. Närmare Ellen Keys rum vidgar sig gången till en arbetsvrå. Här stå ett par mahognybokskåp, där utlåningslitteraturen förvaras, och här har också ett stort skrifbord sin plats, där Ellen Key arbetar, när hennes skrifning fordrar mycket utrymme. I fönstersmygen bredvid ligga massor af tidskrifter och broschyrer, vid närmare påseende befinnas de alla beröra fredssaken och kriget. På en vägg här har också en reproduktion af Hanna Paulis »Juntan» sin plats.

Men det egentliga arbetsrummet, som också är sängkammare, är nästa rum, hvars dörr nästan helt täckes af en pannå af Lennart Nyblom. Det är tapetseradt i gult och möblerna äro i gult och mahogny — alla de utsökta mahognymöblerna ett arf af mormodern —, mot detta gula och röda göra några blå ungerska väfnader, sängöfverkastet och ett par dukar, en god kontrastverkan. Till vänster i en alkov, sängen med Toteninsel ofvanför, nära gafvelfönstret, rakt fram, en hög chiffonjé i mahogny. Här möter oss bilden af Goethe, ej den unge, utan den åldrande Goethe, och här har också en bild af Gartenhaus sin plats. Hur väl passar det ej här på Strand, Sveriges Gartenhaus, en samlingspunkt för kulturella strömningar, en mötesplats för besökande från alla länder . . .

På andra sidan gafvelfönstret porträtt af hädangångna vänner: Victoria Benedictson, Oscar Levertin, Ann-Charlotte Leffler bland andra.

SOFRUMMET.

På motsatt vägg, d. v. s. till höger om dörren, reproduktioner af Josephsons Strömkarlen och Carrières Moderskärleken och därunder har ett utsökt toalettbord i mahogny — med gammalt silfver på — sin plats. Framför detta, midt för fönstret mot Vättern, hvars trappafsats möblerats med Ellen Keys möbler från barnåldern, står skrifbordet. Till vänster om samma fönster ett högt, vackert mahognybokskåp, afsedt utslutande för Ellen Keys egna böcker i original och öfversättningar.

På andra sidan fönstret en ganska hög gulmålad hylla, öfver hvilken bilder af makarna Browning, Björnson och Almqvist hänga. Öfverst på denna hylla en skulptur af Kristus och i en nisch inunder Ellen Keys älsklingsbyst: Franciscus af Assisi. Inför hans ädla, tårda drag stannar hon en lång stund, försjunken i djupa tankar. Och då, om ej förr, inser man hur närbesläktade dessa båda själar äro, hur många beröringspunkter de äga. Bägge brinnande i anden, idealister af renaste vatten, pilgrimer utan jordiska ägodelar. Ty — hvad visar väl Ellen Keys hem, om inte just det, att hon inte älskar själfva *ägandet*. Hon älskar det sköna — men inte för att behålla det för sig personligen, utan på ett altruistiskt sätt. Hon skulle aldrig kunna bli en samlare af något slag, af porcelin, möbler, miniatyrer, ty därtill fordras kärlek till *ägodelarna*. Och hur mycket har hon väl själf skaffat till sitt hem — det mesta är arf och gafvor, och hvad hon därvid sätter högst och fäster sig vid, det är det etiska momentet, minnena, vänligheten — ej själfva ägandet.